

**Н. Малищ,
С. Москаленко**

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості формування та реалізації державної політики розвитку альтернативної енергетики, визначено сутність та вплив екологічного спрямування політики на розвиток країни. Досліджено базові принципи формування державної екологічної політики. Визначено механізми державного управління в сфері екології, напрями та інструменти реалізації державної екологічної політики. Проведено аналіз результатів державної політики розвитку альтернативної енергетики.

Ключові слова: державна екологічна політика, альтернативна енергетика, “зелений тариф”, енергоефективність та енергозбереження.

Досягнення енергетичної незалежності України разом із розвитком альтернативної енергетики залишається нагальною проблемою державної політики.

Основними напрямками розвитку альтернативної енергетики є такі:

- перехід до економіки відновлювальних джерел енергії;
- впровадження ресурсоощадних технологій та екологічно чистих виробництв;
- інвестиції в розвиток інфраструктури альтернативної енергетики;
- переробка та вторинне використання ресурсів.

З метою проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності України із організації і координації заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів на перспективу розробляються та впроваджуються державні цільові, регіональні та місцеві програми. Порядок розробки державних цільових екологічних програм визначається Кабінетом Міністрів України.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування під час розробки програм розвитку альтернативних джерел енергії, енергоефективності та енергозбереження залучають громадськість до їх підготовки шляхом оприлюднення проектів екологічних програм для їх вивчення громадянами, підготовки громадськістю зауважень та пропозицій щодо запропонованих проектів, проведення публічних слухань програм.

У Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” від 12.01.2015 р. визначено основні реформи європейського розвитку України, серед яких енергетична [1].

У Законі України “Про альтернативні джерела енергії”, остання зміна у якому відбулася у червні 2017 р. визначено, що альтернативні джерела енергії, це – “відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу, очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ, газ метан дегазації

вугільних родовищ, перетворення скидного енергетичного потенціалу технологічних процесів” [2].

Найбільшого зростання в Україні серед усіх видів альтернативної енергетики зазнала сонячна енергетика [3]. За інформацією науковців, останні три роки в Україні було введено більш ніж 1,6 ГВт теплових потужностей, що працюють не на газі, а на альтернативних видах палива. Такі інновації дали змогу також збільшити зайнятість населення. У 2016 р. в Україні збільшилась кількість сонячних панелей до 1109 господарств. У 2015 р. їхня кількість складала 244 господарства. Домогосподарства почали встановлювати більш потужні сонячні батареї. Обсяг потужності сонячних панелей зріс майже у 7 разів. Власники домогосподарств також заробляють, продаючи за “зеленим тарифом” надлишок електроенергії у загальну мережу.

Українські науковці – дослідники беруть активну участь у просуванні інноваційних ідей розвитку альтернативної енергетики України: Т. Бурячок, З. Буцьо, Г. Варламов, С. Дубовської, В. Єрохов, В. Жовтянський, В. Клименко, Є. Крижанівський, Ю. Ландау, І. Плачков, Г. Рябцев, І. Сігал, Т. Тимочко.

Ключові засади аналізу державної політики досліджені зарубіжними науковцями: Е. Боардменом, Е. Ведунгом, Д. Веймером, А. Вайнінгом, Х. Грінбергом, Дж. Стігліцем. В Україні фахівці спрямовували свої дослідження на виявлення ефективних інструментів оцінювання та аналізу проєктів, програм та політик, зокрема, О. Кілієвич, Н. Коваліско, І. Кравчук, О. Мазурик, Л. Пильгун, М. Савва, В. Тертичка.

Моніторинг механізмів, інструментів, показників формування та реалізації державної політики розвитку альтернативної енергетики в Україні потребує особливої уваги зі сторони як владних структур, так і наукової спільноти.

Метою дослідження є моніторинг державної політики розвитку альтернативної енергетики в Україні. Теоретико-методологічну базу дослідження становили нормативно-правові документи, інформаційна аналітика офіційних інтернет-джерел України, статистичні дані Державної служби статистики України. У процесі дослідження використано методи: моніторингу та оцінювання, порівняння та систематизації, аналітичний, логічний методи.

Альтернативна енергетика визначена як сфера енергетики, що забезпечує вироблення електричної, теплової та механічної енергії з альтернативних джерел енергії. Розвиток альтернативної енергетики в Україні регламентується низкою законів, зокрема: “Про енергозбереження” [4], “Про електроенергетику” [5], “Про альтернативні джерела енергії” [6], “Про альтернативні види палива” [7].

Постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. було подовжено строк виконання Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 рр. [8].

Ключові ланки організаційного механізму державного управління у сфері альтернативної енергетики представлені центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України, та органами виконавчої влади на місцях.

У 1995 р. Указом Президента України було утворено Державний комітет з енергозбереження. З того часу орган влади зазнав декілька організаційних змін (рис. 1).

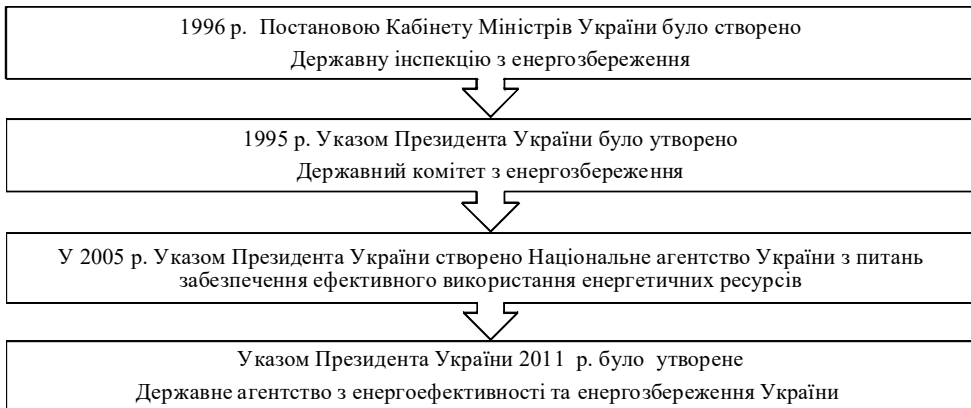

Рис. 1. Організаційні зміни центрального органу виконавчої влади у сфері альтернативної енергетики [9]

Постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 затверджено “Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України” [10] (далі – ДАЕЕ), яке є центральним органом виконавчої влади. Діяльність Агентства спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем’єр-міністра України – Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства.

Основними завданнями ДАЕЕ є: реалізація державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива; забезпечення збільшення частки відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в енергетичному балансі України; надання адміністративних послуг у відповідній сфері; внесення на розгляд пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначеній сфері. На ДАЕЕ покладено актуальні першочергові завдання (рис. 2).

Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження також забезпечує розроблення державних норм, правил, технічних регламентів та стандартів у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива; забезпечує функціонування системи енергетичного маркування; забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, створення фондів державної підтримки заходів у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива тощо.

У 2017 р. було прийнято низку законів, спрямованих на розвиток альтернативної енергетики у країні. Зокрема, це законопроект щодо стимулювання виробництва тепла з альтернативних джерел та законопроект щодо покращення інвестиційних можливостей у сфері виробництва електричної енергії з альтернативних джерел, стимулювання встановлення сонячних та вітрових електричних станцій на території приватних домогосподарств та щодо розвитку сфери виробництва рідких біологічних видів палива.

На світовому рівні кожна країна прагне до шонайшвидшого розвитку альтернативної енергетики, інвестуючи кошти в енергоефективні інноваційні проекти. Міжнародне агентство з відновлюваних джерел енергії (IRENA) створено в 2011 р. Його діяльність спрямована на забезпечення швидкого переходу до сталого використання

відновлюваних джерел енергії у глобальних масштабах. На цей час членами IRENA є 144 країни і ще 31 країна подала заявку на приєднання до організації. Бюджет агентства на 2016–2017 рр. становив 46 млн дол. Україна приєдналася до Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії [11] у 2017 р. Приєднання до IRENA полегшить налагодження співпраці між Україною і країнами, які досягли значних успіхів на шляху розвитку відновлюваної енергетики [12].

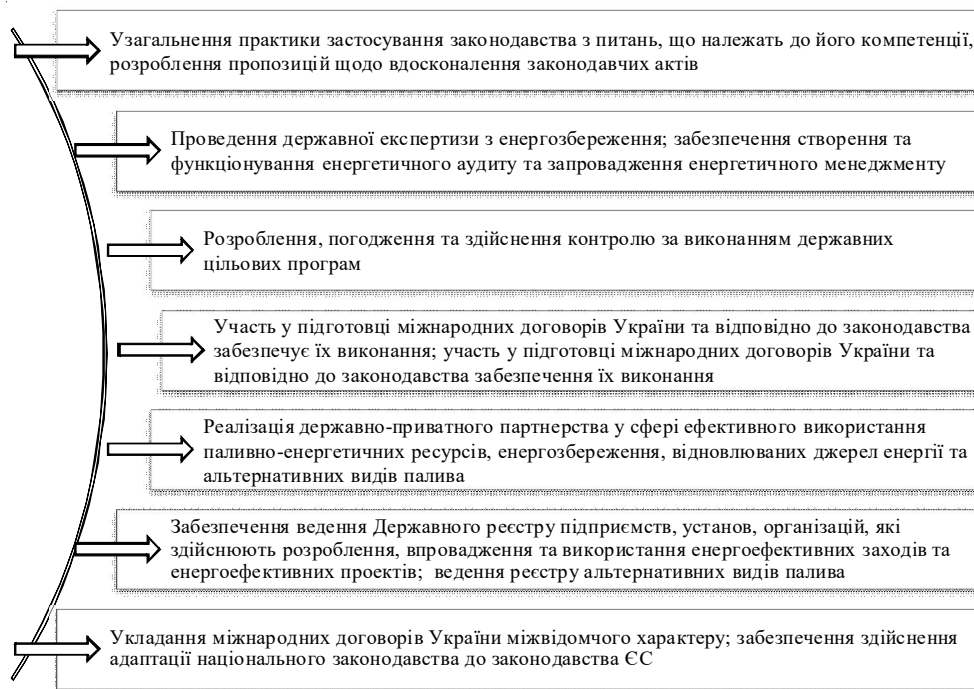

Рис. 2. Завдання Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України [13]

Участь в IRENA сприятиме доступу до пільгових кредитів та отриманню рекомендацій щодо удосконалення законодавства. Верховна Рада ухвалила загалом закон про приєднання до Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії (IRENA) [14], що надасть нові можливості розвитку міжнародного співробітництва нашої країни у сфері відновлюваних джерел енергії і залученню додаткових інвестицій у розвиток альтернативної енергетики. Членство України в агентстві IRENA дасть змогу подавати заявки в Абу-Дабійський фонд розвитку (ADFD) на отримання дешевих кредитів для впровадження “зелених” проєктів (нині бюджет фонду становить 350 млн дол., кредити надаються на конкурсній основі під 1–2% на термін до 20 років, враховуючи 5-річний пільговий період, за умови співфінансування 50/50).

Приєднання до IRENA призводить до обов’язку України платити щорічні членські внески до бюджету агентства. “Розмір членських внесків до бюджету агентства IRENA визначається за шкалою внесків, яка встановлюється Асамблеєю (як вищим органом агентства) на основі шкали внесків до Організації Об’єднаних Націй” [15]. Проте Україна

отримає доступ до всієї наявної в агентстві IRENA інформації щодо використання відновлюваних джерел енергії, результатів новітніх досліджень і передового досвіду, а також прогресивних механізмів фінансування розвитку альтернативної енергетики.

На місцевому рівні набувають поширення програми, що спрямовані на розвиток альтернативної енергетики у межах міста, села, органів самоорганізації населення та окремо взятої родини. Так, на Житомирщині набуває популярності програма виплати компенсацій за встановлення сонячних міні-електростанцій. За час дії обласної програми підтримки встановлення сонячних міні-електростанцій на Житомирщині у неї виникло чимало прихильників. Обласна влада вважає, що компенсації на альтернативну сонячну енергетику є досить вигідними для жителів регіону, оскільки дають змогу швидко окупити витрати на встановлення об'єктів альтернативних джерел енергії. З обласного бюджету відшкодовують кошти у розмірі до 50 тис. грн із обласного бюджету – 15% від вартості систем сонячного тепlopостачання та 20% від вартості сонячних батарей та дахових панелей. Власники електростанцій також можуть продавати електроенергію державі за так званим “зеленим” тарифом – 5,58 грн за кВт. Компенсацію надають на сонячні панелі, контролери заряду, інвертори, акумулятори, системи кріплення сонячних панелей на даху, прилади обліку електроенергії, тощо. Завдяки компенсації з обласного бюджету електростанція окупить себе менше ніж за 5 років.

Окрім вказаної програми, в області реалізується ще один великий проект з альтернативної енергетики, який передбачає будівництво комунальної сонячної електростанції потужністю 10 МВт. Наприкінці серпня цього року Житомирська міська рада вже виділила 18 га землі для зведення біля Житомира цього об'єкту вартістю 10 млн євро. Електростанцію планують збудувати за рахунок кредитних коштів та гранту від уряду Словенії. Передбачається, що термін окупності такого комунального підприємства суттєво зменшиться і становитиме 3 – 3,5 років, тоді, коли окупність сонячних електростанцій для північних областей України становить у середньому 5 – 7 років.

Перше на Черкащині “сонячне” дерево встановили коштом держбюджету. Воно оснащено акумуляторами потужністю 200 ампер. За ясної погоди виробленої енергії має вистачати на добу [16]. “Сонячне” дерево встановили також з метою підвищення свідомості населення щодо використання відновлюваних джерел енергії.

У кінці серпня 2016 р. Державне агентство з управління зоною відчуження повідомило про намір передати в оренду 3,38 га землі на 49 років під будівництво сонячної електростанції. Вартість об'єкта оренди без урахування ПДВ становить 6,2 млн грн. Після цього агентство опублікувало презентацію розробки проекту будівництва сонячних електростанцій в Чорнобильській зоні Chornobyl Solar в 10-кілометровій зоні АЕС на площі 2,5 тис. га. Фонд держмайна має намір передати в оренду ділянку на 60 тис. кв. м у зоні ЧАЕС під розміщення сонячних електростанцій [17].

За даними Державної служби статистики [18], побудовано графік та проведено аналіз енергоспоживання на основі відновлюваних джерел енергії в Україні за 2007 – 2016 рр. (рис. 3).

Зокрема, визначено, що частка постачання енергії від відновлюваних джерел в Україні (у %) за період 2007 – 2016 рр., має динаміку зростання. Найбільше зростання відбулось у 2016 р. відносно 2015 р. – 0,9%. Загальне постачання енергії від відновлюваних джерел у 2016 р. становило 3616 тис. т нафтового еквіваленту (т. н. е.), або зросло за останні 10 років на 1232 тис. т. н. е., або на 51,7%.

Рис. 3. Частка постачання енергії від відновлюваних джерел в Україні, %, 2007 – 2016 рр. [19]

За даними Державної служби статистики, побудовано графіки та проаналізовано показники загального постачання первинної енергії в Україні на основі відновлюваних джерел за 2007 – 2016 рр., (у % до підсумку) (рис. 4). Найбільшої динаміки зростання та частки (у %) мала енергія біопалива та відходів. Гідроенергетика коливалася у межах від 0,5% до 1,0% первинної енергії в Україні за період 2007 – 2016 рр.

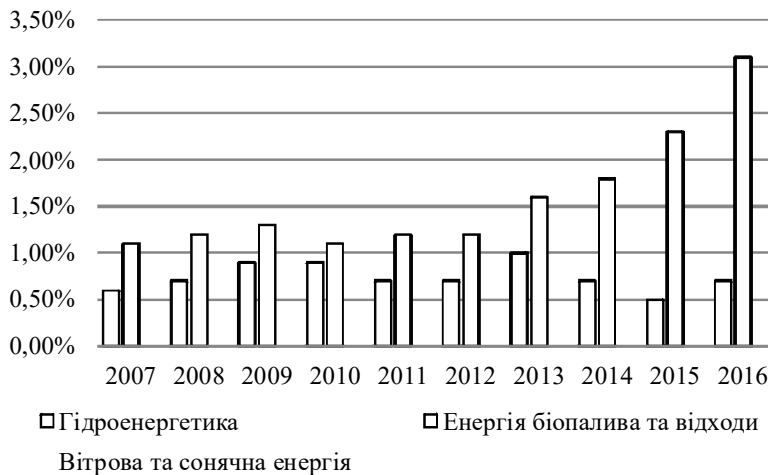

Рис. 4. Загальне постачання первинної енергії в Україні на основі відновлюваних джерел за 2007 – 2016 роки, (у % до підсумку) [20]

Одним із дієвих інструментів державної політики розвитку альтернативної енергетики в Україні є державно-приватне партнерство. Державна підтримка здійснення державно-приватного партнерства може здійснюватися: шляхом надання гарантій держави, гарантій Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування; шляхом фінансування за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та інших джерел згідно із загальнодержавними та місцевими програмами; в інших формах, які передбачені законом [21]. Зарубіжний досвід засвідчує як економічний, так і соціальний ефект від застосування державно-приватного партнерства.

Висновки

Результати моніторингу державної політики розвитку альтернативної енергетики в Україні дають підстави стверджувати, що співробітництво між Україною та Європейським Союзом сприяє, зокрема, реструктуризації та оновленню енергетичної сфери України та поступовій гармонізації діючих стандартів та політики з існуючими в ЄС. Доцільним є подальше спрямування державної політики розвитку альтернативної енергетики в Україні на створення умов для впровадження інноваційних технологій у виробництво з використанням альтернативних джерел енергії, пошук нових енергоефективних технологій, для чого в Україні є значний потенціал.

Реалізація проектів впровадження альтернативної енергетики у сферах національної економіки може базуватися на застосуванні такого інструменту як державно-приватне партнерство. Але при цьому подальших досліджень, на нашу думку, потребує проблема запобігання можливим зловживанням та мінімізації корупційних ризиків у цій сфері.

Список використаної літератури

1. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”: Указ Президента України від 12.01.2015 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Більше альтернативної енергетики в Україні від 01.03.2017 р. URL : <http://moesonce.com/ukraine/bilshe-alternativnoi-energetiki-v-ukraini.html>.
3. Про енергозбереження : Закон України № 74/94 від 01.07.1994 р. [Редакція від 23.07.2017 р.]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/94-вр>.
4. Про електроенергетику : Закон України. URL : <http://sae.gov.ua/documents/laws/Zakon-1.doc>.
5. Про альтернативні джерела енергії : Закон України [Редакція від 11.06.2017 р.]// Відомості Верховної Ради України. 2003. № 24. URL : <http://sae.gov.ua/documents/laws/Zakon-2.doc>.
6. Більше альтернативної енергетики в Україні...
7. Про альтернативні види палива : Закон України. URL : <http://sae.gov.ua/documents/laws/Zakon-3.doc>.
8. Про продовження строку виконання Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010 – 2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 929 від 11.11.2015 р. URL : http://sae.gov.ua/sites/default/files/KMU_929.zip.
9. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. URL : <http://sae.gov.ua>.
10. Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України : Постанова Кабінету Міністрів України № 676 від 26.11.2014 р. URL : <http://sae.gov.ua>.
11. Україна приєдналася до Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії // УНІАН. 2017. 5 груд. URL : <https://ecology.unian.ua/alternativeenergy/2280039-ukrajina-priednalasya-do-mijnarodnogo-agentstva-z-vidnovlyuvanih-djerel-energiji.html>.
12. Україна увійшла до клубу з відновлювальних джерел енергії // УНІАН. URL : <https://ecology.unian.ua/alternativeenergy/2320651-ukrajina-uviyshla-do-klubu-z-vidnovlyuvalnih-djerel-energiji.html>.
13. Офіційний сайт Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України...

14. Юхимчук З. На Житомирщині набирає популярності програма виплати компенсацій за встановлення сонячних міні-електростанцій // УНІАН. 2017. 7 листоп. URL : <https://ecology.unian.ua/alternativeenergy/2231054-na-jitomirschini-nabirae-populyarnosti-programa-viplati-kompensatsiy-za-vstanovlennya-sonyachnih-mini-elektrostantsiy.html>.
15. Україна приєдналася до Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії...
16. На Черкащині встановили перше “сонячне” дерево // УНІАН. 2018. 14 січ. URL : <https://ecology.unian.ua/alternativeenergy/2345132-na-cherkaschini-vstanovili-pershe-sonyachne-derevo-foto.html>.
17. Фонд держмайна має намір передати в оренду ділянку у зоні ЧАЕС під розміщення сонячних електростанцій // УНІАН. 2018. 16 січ. URL : <https://ecology.unian.ua/alternativeenergy/2348758-fond-derjmaйна-mae-namir-peredati-v-orendu-dilyanku-u-zoni-chaes-pid-rozmischennya-sonyachnih-elektrostantsiy.html>.
18. Матеріали Сайту Державної служби статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Там само.
20. Там само.
21. Про державно-приватне партнерство : Закон України № 2404-VI від 01.07.2010 р. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/12134.html>.

*Стаття надійшла до редакції 12.03.2018
Схвалена до друку редколегією 23.03.2018*

**N. Malysh,
S. Moskalenko**

PUBLIC POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF ALTERNATIVE ENERGY IN UKRAINE

The peculiarities of the formation and implementation of the state policy of alternative energy development are considered, the essence and influence of the environmental orientation of the policy on the development of the country are determined. The basic principles of formation of the state ecological policy are investigated. The mechanisms of state management in the field of ecology, directions and tools of the state ecological policy implementation are determined. The analysis of the results of the state policy on the development of alternative energy has been carried out.

Key words: The Public Policy of the Environmental, alternative energy, green tariff, energy efficiency and energy saving.